

KÖNYV

Az aktuális Heine

De akár az aktuális Fejtő címet is adhatnám Fejtő Ferenc először magyarul 1947-ben megjelent – két francia és egy angol nyelvű kiadást is megélt – Heine-életrajzának, melyet most a Múlt és Jövő kiadó gondozásában vehetünk kezünkbe. Egyszerre érzem ugyanis szinte égetően aktuálisnak a német író életpályáját és életművét, valamint azt a közelítést, szemléletet, amellyel a sokoldalú Fejtő – szinte minden kvalitását szintetizálva – rajzolja meg a nem kevésbé sokoldalú Heine arcképét.

Heine jelentősége – bár kétségtelenül világirodalmi – különösen három, Fejtőnek nagyon is otthonos kultúrában alapvető. A németben, a franciában – és ha ezt talán kevésbé jegyzik is a szakirodalomban –, a magyarban. „A parnasszustól a szimbolistákon át a szürrealizmusig Heine hatása mindenütt feltehető az új francia költészetben és esztétikában” – írja Fejtő, Beranger, Balzac, Baudelaire, Gautier, Nerval, Apollinaire, André Breton barátjáról vagy tanítványáról. De nem kevésbé impozáns magyar híveinek és követőinek a névsora sem, akik személyesen nem ismerték. Petőfi némi túlzással és elfogultsággal fölébe helyezte Goethének is, de nagy csodálattal szólt róla Arany János is, és hatása Vajdán, Reviczky, sőt Adyn is érezhető. S meghosszabbíthatjuk Fejtőnek ezt a vonulatát Heltaiig, Hollós Korvinig, Tamkó Sira-tóig, Faludyig, Eörsiig, Baranyiig, Soós Zoltánig stb. stb. S ebből a felsorolásból Erdélyi

József sem kihagyható. Heine valamilyen módon és vonatkozásban a népnemzeti iskolától a posztmodernig „jelen van” a mi költészetünk minden irányzatában. És nemcsak költészetünkben. Eörsi, Esterházy stb. publicisztikáján is érezhető ihlető hatása. Heine jelen van a Buch der Lieder népi ihletésű, fülbemászó dalaival – nagyanyáink emlékkönyvének ékköveivel –, jelen van pompás ironiájával, szatirikus vénájának telibe találó remekléseivel, fel-felfortyanó forradalmi indulataival, az emberiség emancipációját megcélzó, egyszerre liberális és szocialista töltetű társadalomszemléletével, világlátásával és esztétikájával, amelyben az igazság és a szabad népek testvériségének eszméje és kultusza a képzelet „szürnaturalista” jogainak vállalásával és hirdetésével párosul.

Amikor Fejtőnek ez a könyve 1947-ben a Népszava Könyvkiadó kiadványaként először megjelent, Magyarország – akkori hitünk szerint – nemcsak a nácizmus szellemi maradványait, de a feudálkapitalista tekintélyelvűséget is felszámoló demokratikus átalakulás küszöbén állt. A könyv mostani megjelenése a bolsevik és posztbolsevik diktatúra rendszerét leváltó polgári Magyarország demokratikus arculatát meghatározó vitáinak, eszmei-politikai harcainak közepébe csöppent bele. S szinte mehökkentő, hogy egész életén át a porosz-junker szellemiség ellen harcoló Heine – aki egyébként a zsidó származású költők

asszimilációjának az arche- és prototípusa, példaképe az európai kultúrában (anélkül, hogy a népi zsidók származásának valamiféle megtagadását vehetnék a szemére) – menyire időszerű. Időszerű azzal a felfogásával, amellyel a német kultúrát (miként a magyart, a franciát, az angolt, minden kultúrát) egyfajta melting potnak (olvasztótégelynek) tekinti, melybe bizvást belevethette magát, anélkül, hogy zsidóságát – amelynek vallási közösségéből kilépett – megtagadta volna. Időszerű következetes harcával mindenfajta tekintélyelvűség, osztálygóg, faji vagy nemzeti felsőbbrendűség, társadalmi különbségtétel mákonya ellen, amelyek, úgy látszik, koronként éppúgy újjászülehetnek, mint az ellenük folytatott küzdelem.

Fejtő persze azt sem tagadja le, hogy Heinének – mint minden embernek – fogyatékosai és tévedései is voltak. (Például Napóleon Goethével hasonló pozitív megítélés), de ugyanakkor könyve második francia nyelvű kiadásához írt előszavában visszautasítja Lukács György elmarasztalásait, s úgy vélem, Fejtőnek van igaza. „Marx, aki ismer-te gyengéit, megbocsátott neki. Miért lennénk papábbak a papánál?” – fejezi be Fejtő könyve első magyar kiadásának előszavát. Egyetértünk vele.

Petőfi egykor nem szégyellte Heinétől tanulni. Mi se szégyelljük. Van mit.

Gyertyán Ervin